

Latin-Amerika

Roy Krøvel
Førsteamanuensis, Høgskolen i Oslo

De to timene i dag:

- I første time skal gi et (meget) generelt overblikk over økonomisk og politisk utvikling fra slutten av 1800-tallet til i dag.
- I andre time vil vi fokusere på konflikt og krig de siste 50 år.

Skidmore & Smith deler utviklingen inn i fem faser

1. Gryende økonomisk vekst basert på internasjonal handel, fra 1880 til ca. 1900.
2. Utvikling basert på import og eksport, fra 1900 til 1930.
3. Industriutvikling basert på "substitusjon" av import, fra 1930 til 1960-tallet.
4. Stagnasjon og økonomisk krise, fra 1960-tallet til 1980-tallet.
5. Gjeldskrise, (ny)-liberalisme og demokratisering, fra 1980-tallet.

Hvor står vi i dag?

1. Gryende økonomisk vekst basert på internasjonal handel, fra 1880 til ca. 1900.

- Rask industrialisering i Europa og Nord-Amerika.
- Norge, for eksempel: Fabrikker, migrasjon til byene etc.
- Import av råvarer og matvarer.
- Vekst i internasjonal handel.
- Dominerende utviklingsdogme: Frihandel og modernisering.
- Omfattende utvikling i Latin-Amerika fra ca. 1880.
- Argentina ledende eksportør av jordbruksprodukt.
- Chile eksportør av kopper. Kaffe fra særlig Brasil og Colombia. Kuba produserte mer og mer sukker. Mexico ulike produkt, for eksempel kopper.
- Også økende eksport av forbruksvarer og ferdigprodukter fra Europa og USA.

Forts.

- Liberale ideer i framgang i Latin-Amerika.
- Konflikter med konservative partier og kirke.
- Problem: Veksten kom mest en liten elite til gode.
- Gryende sosiale og politiske konflikter.
- Maktkamp mellom liberale og konservative.
- Tre eksempler som peker fram mot senere konflikter:
 - Kaffe og modernisering fortremte urfolk i Nicaragua.
 - Utenlandske investeringer i fruktproduksjon (banan) i Guatemala.
 - Porfirio Díaz (Mexico) etablerte et langvarig "teknokratisk" regime fra 1874 til 1911, med unntak for en kort periode.

2. Utvikling basert på import og eksport, fra 1900 til 1930.

- Historisk stor vekst i etterspørselen etter varer fra Latin-Amerika.
- Framvekst av en middelklasse bestående av butikkeiere, offentlig ansatte etc.
- Framvekst av en arbeiderklasse i byene, for eksempel i Mexico, Argentina, Brasil og Chile.
- Ofte immigranter fra Europa.
- Arbeiderbevegelse og organisering. Syndikalisme og anarkisme.
- Den mexicanske revolusjon (1910 – 1920). Jordreform.
- Bananrepublikker i Mellom-Amerika?
- Intervensjon fra USA og konflikt i Nicaragua. Sandino.

Augusto César Sandino (1895 – 1934)

Farabundo Martí (1893 – 1932)

(El Salvador)

3. Industriutvikling basert på "substitusjon" av import, fra 1930 til 1960-tallet.

- Børskrakk i 1929.
- Langvarig økonomisk depresjon internasjonalt.
- Katastrofe for eksportindustrien i Latin-Amerika.
- Også et foreløpig sammenbrudd for frihandelsdogmet, troen på at markedskreftene alene kan løse det meste.
- Statens rolle for økonomisk utvikling.
- Tollbarrierer for å redusere import.
- Statlige subsidier (ofte basert på låneopptak) for å stimulere nasjonal industri.
- Forsøk på å bli mer enn leverandører av råvarer.
- Noen innledende suksesser i Brasil, Mexico og Argentina.

4. Stagnasjon og økonomisk krise, fra 1960-tallet til 1980-tallet.

- Industriutbyggingen avhengig av import av maskiner og utstyr.
- Hard konkurranse og små hjemlige markeder.
- Mangel på utdannet arbeidskraft.
- Også mangel på annen billig arbeidskraft, for eksempel i Brasil, Argentina, Chile.
- Mexico som unntak. Stort potensial i bønder som migrerte til byene.
- Politisk polarisering. Krav fra arbeidere.
- Populisme i Argentina, Brasil. Perón.
- Militærkupp: Brasil (1964), Argentina (1966) og Chile (1973).
- Mexico og Colombia unntak: Andre mekanismer for maktfordeling.

Krisen i 1982

- Regimer som var dårlig skikket til å styre økonomisk utvikling.
- Store lån for å finansiere industri.
- Lån for å finansiere sosiale og politiske tiltak.
- Oljekrise og prisvekst på 70-tallet.
- Inflasjon og press mot devaluering.
- 1982: Økende rentenivå.
- Reagan og Thatcher: Innstrammingspolitikk.
- Chicago-skolen i økonomi. Milton Friedman.

5. Gjeldskrise, (ny)-liberalisme og demokratisering, fra 1980-tallet.

- Washington Consensus:
 - Nedbygging av tollbarrierer.
 - Frihandel.
 - Nedbygging av subsidier.
 - Balansere budsjettene.
 - Generelt mindre statlig styring.
- Frihandelsområder i Sør-Amerika (Mercosur) og Nord-Amerika (NAFTA).
- Internasjonale handelsavtaler (Gatt, WTO).
- Demokratisering fra 1980-tallet.

Økonomiske teorier/ perspektiver (Ward:10 – 17)

- **Strukturalisme** (fra 1940 til ca. 1960-tallet).
 - Raul Prebisch (Argentina): Fall i matvarepriser og råvarepriser relativt i forhold til importerte produkter. Strukturell ulikhet.
- **Moderniseringsteori**: Latin-Amerika var i ferd med å utvikle seg bort fra gamle politiske og økonomiske strukturer. Samme prosess som i Europa og USA?
- **Avhengighetsteori**: Marxistiske røtter. Landene måtte frigjøre seg fra undertrykkende internasjonale bytterelasjoner. Immanuel Wallerstein. Fernando Cardoso.

Forts.

- Nyliberalisme: Fra Pinochet (Chile) til Salinas (Mexico). Lære av de asiatiske tigrene?
- Nystrukturalisme. Statens rolle viktig for utjamning, utdanning etc.

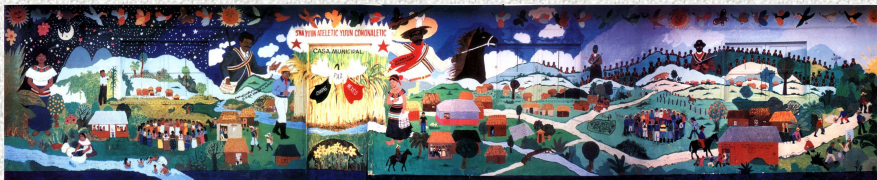
Wards argument: Erfaringene varierer, men generelt kan vi si at liberalisering av økonomien bidro positivt.

Problem: Økende ulikheter.

Vanskelig å vurdere den langsiktige betydningen av migrasjon og utenlandske investeringer.

Krisen i dag. Dramatisk for Latin-Amerika.

Del to: Krig og konflikt de siste 50 år

Den cubanske revolusjonen (1959)

- Geriljatakikk er trolig et like gammelt fenomen som krig. Ordet "gerilja" betyr "liten krig" på spansk, og stammer fra den spanske motstanden mot Napoleon i krigen fra 1808 til 1813. Små, bevegelige styrker kunne med kløkt og lokalkunnskap låse opp en hel hær. Senere brukte mange frigjøringsbevegelser geriljatakikk mot kolonimaktene, slik som i Vietnam, Kenya og Algerie før landene ble selvstendige. I dag er det kanskje helst de latinamerikanske geriljaorganisasjonene som forbindes med begrepet "gerilja". Denne tradisjonen har sine røtter i den kubanske revolusjonen, og er særlig inspirert av Ernesto "Che" Guevara.

Che Guevaras (1928 – 1967) teori om geriljakrigføring

- Basert på erfaringer fra Guatemala da Jacobo Arbenz ble avsatt i et kupp (1954).
 - Bananrepublikk?
 - United Fruit Company og USAs rolle
- Regimet til Batista raknet straks det møtte alvorlig motstand.

"Che" Guevara mente at det samme kunne skje andre steder i Latin-Amerika, bare noen våget å ta det første steget, vise at motstand nyttet. Han hevdet i ei bok om geriljakrig at forholdene i Latin-Amerika lå spesielt godt til rette for geriljakrig: Det var mange autoritære militærregimer uten legitimitet i folkene; regimer som bare ventet på å bli veltet.

Forholdene gjorde det umulig å drive partipolitikk, men et var heller ikke nødvendig - en liten gruppe geriljasoldater kunne ta ledelsen. Geriljaorganisasjonen kunne erstatte rollen det kommunistiske partiet spilte i marxist-leninistisk tenkning, mente "Che" Guevara.

Det var ingen grunn til å vente.

Geriljaorganisasjoner dukket opp i land etter land: Guatemala, Mexico, Nicaragua, El Salvador, Venezuela, Colombia, Bolivia, Brasil, Argentina, Uruguay, Peru og Chile. Hentet inspirasjon fra lokale nasjonalhelter på hvert enkelt sted.

I Nicaragua var geriljabevegelsen påvirket av Augusto César Sandino (1895 – 1934), som ledet opprøret mot de amerikanske marinesoldatene tidlig på 30-tallet, i El Salvador var det Augustín Farabundo Martí (1893 – 1932) som spilte rollen som lokal inspirator.

Andre steder brukte geriljaorganisasjonene nasjonale frigjøringshelter fra selvstendighetskrigene mot den spanske kolonimakten, som Simón Bolívar (1783 – 1830), for å oppnå folkelig støtte.

To "bølger":

1. Ca. 1960 – 1967
2. Ca. 1979 - 1990

Che skutt og drept i Bolivia i 1967

Eksempel 1: Nicaragua FSLN

Carlos Fonseca (1936 - 1976).

Trening på Cuba.

Langvarig krig uten suksess på 60-tallet.

Dynastiet Somoza.

Økende opposisjon fra næringsliv og godseiere.

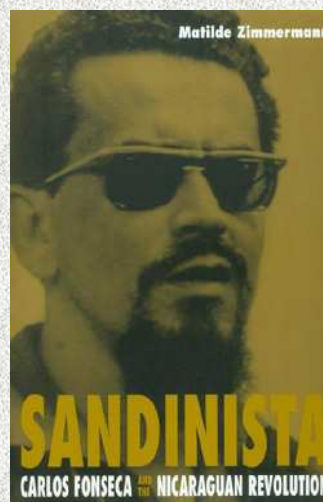
Maktkonsentrasjon.

Økende brutalitet.

Carter ble president i USA. Vekt på menneskerettigheter.

Sammenbrudd og revolusjon 1979.

Borgerkrig 1981 – ca.1990.

Sandinistene og etniske minoriteter

- Marxisme og etniske minoriteter: Sandinistene manglet kunnskaper.
- "Mestisering" av urfolk og andre grupper.
- Nasjonalisering av jord i konflikt med tradisjon hos urfolkene.
- Kulturkonflikter med krielene (de med afrikanske røtter).
- USA og Contras.
- Valgtap i 1990.
- FSLNs leder (Daniel Ortega) ble valgt til president i 2006.

Eksempel 2: Guatemala

- Studenter og radikale offiserer stiftet geriljaorganisasjon etter forsøk på kupp i 1960.
- Gaspar Ilom var en av lederne.
- Het egentlig Rodrigo Asturias.
- Sønn av nobelprisvinner Miguel Angel Asturias.
- Voldsom kampanje mot geriljaen fra ca. 1981.
- 160 000 drept.
- Mellom barken og veden? (David Stoll)
- Fredsforhandlinger og avtale 1996/ 1997. Demokratisering.

Foto Håvard Houen

Eksempel 3: Colombia

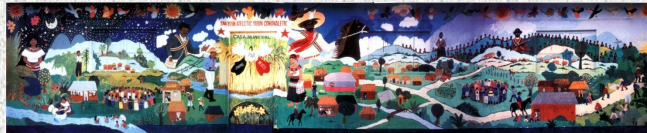
(Foto av Manuel Marulanda)

- Røtter tilbake til La Violencia, krigen mellom liberale og konservative (1948 – 1958).
- Pakt mellom de to partiene ekskluderte mulig opposisjon.
- Opprinnelig forsvarsgrupper ledet av Manuel Marulanda.
- Mange nye geriljagrupper på fra ca. 1965.
- Kokaproduksjon fra 1990-tallet.
- Kidnappinger: Økonomisk sterk organisasjon.
- Hadde mer enn 15 000 geriljasoldater.
- Tilbakeslag de siste par årene.

Eksempel 4: Mexico

- Protest mot frihandelsavtalen NAFTA (1994)
- Slutt på jordreformene
- Røtter til kolonisering av jungelen fra 1950-tallet
- Konflikter med godseiere
- Global urfolkbevegelse
- ILO 169: Særlige rettigheter for urfolk
- Rett til jord og sjølstyre.
- Anarkisme, syndikalisme, Magón, Zapata.

Oppsummering: Ulike erfaringer

- Argentina, Chile, Uruguay: Bidro til enda mer voldelige regimer.
- El Salvador og Guatemala: Fredsavtaler som garanterer formelt demokrati.
- Colombia: Krigen som aldri tar slutt.
- Revolusjon. Cuba og Nicaragua. Dynastier som falt. Men hva nå?